

Veronika Drkošová (Ostrava) – Michal Místecký (Ostrava)

OD PATVARU K SUPERSTAR: FREKVENČNÍ A KOLOKAČNÍ ANALÝZA NÁZVU *ČESKO* V KORPUSOVÉ PUBLICISTICE Z LET 1990–2018

FROM AN OUTSIDER TO THE SUPERSTAR: COLLOCATION ANALYSIS OF THE *ČESKO* NAME IN THE 1990–2018 CORPUS OPINION JOURNALISM

The paper focuses on the frequency and collocation analyses of *Česko* (“Czechia”), the short, geographical name of our country, in the opinion journalism section of the eight-version SYN corpus, which comprises texts from the period of 1990–2018. Within the scope of the research, the period was divided into several sections, which are delineated by the breakthrough political and cultural events (the Czech Republic entering NATO, the Czech Republic entering the EU, climax of the first season of the Pop Idol-based contest *Czechia Is Looking for a SuperStar*, etc.). The frequency analysis is based on the relativization via i.p.m.; the collocability force is counted on the grounds of the logDice index, which is easy to be interpreted linguistically, and independent of the corpus size. The goal of the study is to capture basic motivations which led to the popularisation of the name and its expansion in the given discourse (e.g. the influences of other one-word names of states, sport commentaries, popular contests, and generation change). It is possible to sum up that the *Česko* name is employed in a variety of contexts, and its usage can be seen as unmarked.

Key words

Czechia; collocation analysis; frequency analysis; corpus; opinion journalism; quantitative linguistics; logDice; i.p.m.

Klíčová slova

Česko; kolokační analýza; frekvenční analýza; korpus; publicistika; kvantitativní lingvistika; logDice; i.p.m.

1. Úvod

Krátký název České republiky byl v posledních desetiletích předmětem debat, které vyvrcholily především v druhé polovině 90. let (Čížmárová, 1999). Gramaticky správně vytvořený název narážel na odpor z politických, estetických i historických důvodů; objevovaly se reminiscence na nacisty používaný výraz *Tschechei*, proti jménu se postavil prezident Václav Havel, na část veřejnosti působil jako nechtěný novotvar (Gruša, 2009; pro shrnutí sporů viz Hasil, 1999). Tato studie si klade za cíl prostřednictvím frekvenční a kolokační analýzy představit vývoj názvu, jehož cizojazyčné překlady byly do databáze OSN zapsány až roku 2016, byť bylo samotné *Česko* jako geografický název státu standardizováno už roku 1993

(Boháč – Kolář, 1993). Toto vakuum lze vysvětlit právě kontroverzemi, které jméno vyvolávalo.

Označení *Česko* se poprvé v českém textu objevilo na počátku 18. století, přičemž jeho cizojazyčné varianty (např. anglická nebo latinská *Czechia*) jsou ještě starší (Šitler, 2017; pro souhrnný přehled viz Čižmárová, 2016). V 19. století se začalo používat pro celé území současné České republiky – takto např. u Jana Koláry (Bělič, 1968) –, ale SSSR hodnotí jeho užití jako zastaralé (*Internetová jazyková příručka*, 2008–2020). Po schválení Zákona o federaci (1968) se však dané toponymum začalo znovu užívat jako protiváha oficiálnímu názvu *Česká socialistická republika* (ČSR), SSSR ho proto už jako archaizující nehodnotí. Určitý vliv mělo *Česko* také v disentu, který se označení ČSR vyhýbal programově (Hirsch, 2013).

Po roce 1989 vyústila snaha o nové pojmenování státu v tzv. pomlčkovou válku (viz Stein, 2000), jejímž výsledkem byl pravopisně kontroverzní název *Česká a Slovenská Federativní Republika*. V této době byl název *Česko* oživen, především pak v rámci nakonec neprosazeného názvu *Česko-Slovenská federativní republika*. V souladu s interpretací komponentu *Česko* v pojmenování *Československo*, které bylo utvořeno podobně jako *Rakousko-Uhersko* (Čižmárová, 1999), je přídavné jméno *Česko-Slovenská* třeba vykládat jako složeninu dvou plnohodnotných slov (tedy *český* a *slovenský*). Ortograficky sporné varianty však neskončily s rozpadem Československa, ale přenesly se do oblasti marketingu, který se zřejmě rovněž snaží postavit oba státy naroveň (např. televizní show *Česko Slovenská SuperStar*).

Po roce 1993, kdy byl název *Česko* oficiálně uznán jako krátké, geografické označení České republiky, se rozhořely emotivní debaty o jeho vhodnosti, v nichž se mísily různé argumenty. Objevovaly se názory, že se jedná o slovakismus, germanismus, patvar apod. O jednoslovný český i anglický název republiky se zasazovalo sdružení Občanská iniciativa Česko / Czechia, založené roku 1997 (Hirsch – Horová, 2011). Toto období vyvrcholilo setkáním České geografické společnosti v lednu 1998, která se ve svém vyjádření za název *Česko* postavila. Protože toto stanovisko zaštiťovali svou autoritou nejen zeměpisci, ale také lingvisté a další vědečtí pracovníci, je možné tuto událost považovat za podstatný mezník. To se také posléze projevilo v nárůstu relativizované frekvence *Česka* v dobové publicistice (viz výsledek frekvenční analýzy).¹

¹ Období let 1993–1998, které bylo z hlediska dějin názvu naší země periodou bouřlivých diskusí, jsme se rozhodli dále vnitřně nedělit. Podle výzkumů provedených jinde (viz Cvrček, 2008, s. 197–200) se vedené debaty na celkových frekvencích jména podepsaly pouze krátkodobě. Rok 1998 byl pak jako mezník zvolen ze dvou důvodů – jednak pro výše uvedené stanovisko České geografické společnosti, jednak proto, že jde o poslední rok před vstupem ČR do NATO.

Následující období (1999–2003) lze charakterizovat jako přechodné. Značky *Česko* se chopila například agentura CzechTourism, ale název se neprosazoval bez problémů, protože se objevovaly argumenty, že svádí k záměnám s jinými zeměmi (např. s Čečenskem; viz Krejčí, 2007); při událostech teroristického útoku na bostonský maraton (2013) však k omylu došlo i při nesprávném použití názvu *Česká republika* (Březinová, 2013). Skutečným zlomem pro zakořenění názvu byl až rok 2004, kdy se do povědomí veřejnosti dostala pěvecká show *Česko hledá SuperStar*, která zahájila trend marketingového využívání krátkého názvu ve jménech různých soutěží, viz např. pravopisně kontroverzní *Česko Slovenská Superstar* (2009), *Hlas Česko Slovenska* (2012; dnes *The Voice Česko Slovensko*), *Máme rádi Česko* (2013), *MasterChef Česko* (2015) aj.

Ke vzestupu názvu a jeho stylistické neutralizaci přispěly i politické souvislosti – po přímé volbě prezidenta (2013), v níž zvítězil zastánce krátkého pojmenování Miloš Zeman (Ovčáček, 2013), došlo k dalšímu posílení jeho pozice, které vyvrcholilo zapsáním cizojazyčných překladů toponyma (z nichž nejdůležitější je anglické *Czechia*) do databázi Organizace spojených národů (*Česko jako Czechia*, 2016). Tento počín reflektovala řada dalších mezinárodních organizací i firem (např. Mezinárodní organizace pro normalizaci, Google Maps, britské a americké místopisné komise, prestižní anglosaské noviny; např. Stone, 2017) a v září roku 2018 zařadila název do oficiálního seznamu svých států i Evropská unie.

Česká jednoslovná varianta získává na popularitě i v dalších sférách. Příkladem může být kampaň, se kterou přišla na jaře roku 2020 agentura CzechTourism pod názvem *#světovéČesko*, jejímž cílem byla podpora domácího cestovního ruchu (*Kampaň ‚světové Česko‘*, 2020). Změna je patrná také ve sportovní oblasti – basketbalová reprezentace se objevila s novými dresy, na nichž dosavadní označení (*Česká republika*) vystřídal jednoslovný název *Česko* (Kézl, 2020).

2. Metodologie

Jak už bylo zmíněno, tato studie usiluje o zmapování vývoje názvu *Česko* na základě frekvenční a kolokační analýzy daného lemmatu v publicistické části korpusu SYN verze 8 (Křen et al., 2019). Máme za to, že kolokační analýza je s to detekovat typy kontextů, v nichž se toponymum používalo a používá, jejich případné rozšiřování a proměny. K průzkumu jsme zvolili texty od roku 1990, kdy začal první novodobý spor o *Česko*, do roku 2018, jímž se korpus uzavírá. Protože jde o dlouhé období a naším záměrem bylo zkoumat evoluci názvu, přistoupili jsme k periodizaci, kterou jsme přizpůsobili společensko-politickým souvislostem (viz první část článku). Stanovili jsme tyto mezníky: vznik České republiky (1993), vstup ČR do NATO (1999), vstup ČR do Evropské unie (2004), první české předsednictví v EU (2009), přímá volba prezidenta (2013) a oficiální zapsání cizojazyčné verze názvu do seznamů OSN (2016). Tyto politické zlomy se překrývají

se vznikem či vyvrcholením důležitých komerčních projektů, např. se soutěžemi *Česko hledá SuperStar* (2004), *Česko Slovenská SuperStar* (2009) či *Máme rádi Česko* (2013). Analýzy jsou tedy odděleně vypracovány pro následující éry:

1. 1990–1992: poslední období existence Československa;
2. 1993–1998: návrat Česka do západní Evropy, vlna sporů o jednoslovný název;
3. 1999–2003: cesta Česka do Evropské unie;
4. 2004–2008: upevňování postavení Česka na mezinárodní scéně;
5. 2009–2012: české předsednictví v EU, marketingové užití jména v názvech různých soutěží;
6. 2013–2015: Miloš Zeman prezidentem Česka, zařazení toponyma autoritou;
7. 2016–2018: název *Czechia* je zapisován do oficiálních mezinárodních databází.

Frekvence budou relativizovány na základě ukazatele i.p.m. (= instances per million, výskyty na milion slov), který zachycuje průměrnou frekvenci slova v hypotetickém korpusu o rozsahu jednoho milionu slov (Zasina, 2017).

Kolokační analýza bude provedena na základě metriky logDice, která je nezávislá na délce textu a jejíž výsledky jsou snadno přístupny lingvistické interpretaci (cf. Cvrček 2019; Místecký – Kolenčíková, 2020). Vzorec pro výpočet je následující:

$$\log Dice = 14 + \log_2 \frac{2 \times f(xy)}{f(x) + f(y)};$$

$f(x)$ značí počet výskytů lemmatu *Česko* v daném korpusu, $f(y)$ počet výskytů daného kolokátu a $f(xy)$ frekvenci jejich výskytu společného. Abychom zachytili širší kontext použití kolokací, ale zároveň je stále vztahovali na nejbližší lexikální okolí slova, rozšířili jsme zkoumané rozmezí na -3/+3 (tři slova nalevo a tři slova napravo od ústředního lemmatu). Minimální výskyt kolokátu v korpusu byl stanoven na pět; samotná kolokace se pak musí objevovat minimálně třikrát. Protože v některých obdobích se objevilo neúnosně velké množství kolokátů, pracujeme v interpretační části s kolokacemi s hodnotou metriky nad pět. Pro ilustraci však někdy doplníme i výsledky s nižší kolokační silou.

3. Frekvenční analýza

Výsledky frekvenční analýzy jsou prezentovány v tabulce č. 1 a na obrázku č. 1. V tabulce jsou pro ilustraci uvedeny i absolutní frekvence toponyma v jednotlivých subkorpusech. Trend ukazuje na setrvalý vzestup používání názvu *Česko* ve zkoumané publicistice, který ovšem není plynulý – je patrné, že ve zkoumaném období došlo ke třem základním čtenostním nárůstům, které se pojí s roky 1999,

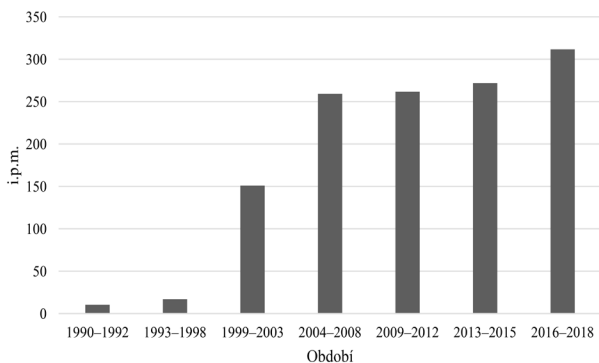
2004 a 2016. První vzrůst úzce souvisí se vstupem ČR do NATO, který posílil tendenci vřazovat jednoslovný název země do výčtů ostatních nových členů Severoatlantické aliance (viz příklady č. 1 a 2). Frekventovaně se také objevuje spojení *Česka* se vstupem do Evropské unie a název se rovněž stává vítaně krátkým označením země ve sportovních výsledcích (viz příklady č. 3 a 4). Doznívá i spor o samotný název (viz příklad č. 5).

- [1] Pro Polsko, Česko a Maďarsko je přijetí do transatlantického svazku uniforem pouze náhražkou za členství v EU, unikající do vzdálenější budoucnosti. (*Hospodářské noviny*, 1999)
- [2] V závěru loňského roku vytvořil lídr světového trhu s nealkoholickými nápoji společnost Coca-Cola Company v rámci své struktury karpatský region, do něhož začlenil Česko, Slovensko a Maďarsko. (*Hospodářské noviny*, 1999)
- [3] Kdyby Česko vstoupilo do EU s fungujícím Temelínem, zasadilo by nej-různějším ekologickým stranám, které sjednocuje boj proti „jádru“, nejen v Německu, ale i celé unii těžkou ránu. (*Lidové noviny*, 2001)
- [4] Zklamání zavládlo v Teplicích poté, co vedení Českého tenisového svazu přidělilo pořadatelsví zápasu prvního kola elitní skupiny Davis cupu tenistů Česko – Velká Británie Ostravě. (*Mladá fronta DNES*, 1999)
- [5] „Mně osobně se Česko také nelíbí. Ale tato varianta vyhrála u odborníků a jako resortní ministr musím jejich závěry respektovat,“ vysvětlil Zeman. (*Mladá fronta DNES*, 1999)

Tabulka 1: Frekvenční analýza lemmatu „Česko“ v jednotlivých obdobích²

Období	Počet výskytů	i.p.m.
1990–1992	270	10,33
1993–1998	5 134	16,89
1999–2003	96 775	150,85
2004–2008	353 835	259,13
2009–2012	291 658	261,7
2013–2015	209 138	271,8
2016–2018	194 788	311,53

² Ve složení korpusu SYN v8 dochází v roce 2004 k zásadním změnám – přibývají regionálně zaměřené Deníky Bohemia a Deníky Moravia (Křen et al., 2019). Abychom tuto proměnu vzali v potaz, provedli jsme frekvenční analýzu na subkorpusu, do něž jsme z původního korpusu zahrnuli pouze celostátní denní tisk. Výsledky odpovídají výše zachycenému trendu se dvěma odchylkami: přelom v roce 2004 je (měřeno i.p.m.) u subkorpusu výraznější a v posledním období i.p.m. toponyma *Česko* mírně klesá – z hodnoty 537,4 na hodnotu 536,18. Vzhledem k malé odchylce lze však tento výsledek považovat spíše za oscilaci.

Obrázek 1: Frekvenční zastoupení lemmatu *Česko* v jednotlivých obdobích

Dalším významným přelomem je rok 2004, kdy Česko vstoupilo do Evropské unie a zároveň vyvrcholila první řada soutěže *Česko hledá SuperStar* (viz příklady č. 6 a 7). Pokračuje také trend užívat jednoslovný název pro tuzemsko v kontextu dalších krátkých názvů států, případně jejich zkratk (viz příklady č. 8 a 9). Zároveň se však začíná *Česko* prosazovat v nespecifických, typicky ekonomických kontextech, které napovídají, že se název stává bezpříznakovým pojmenováním pro Českou republiku (příklady č. 10 a 11).

- [6] V tuzemsku pořad pod názvem *Česko hledá SuperStar* odvysílá Nova v neděli 8. února. Nápad na Pop Idol se zrodil v hlavě hudebního magánata Simona Cowela. (*Hospodářské noviny*, 2004)
- [7] Překvapením byl přitom nástup malých pivovarů, které maximálně využily předloňského vstupu Česka do Evropské unie, jenž zrychlil přepravu a odboural administrativní bariéry. (*Hospodářské noviny*, 2006)
- [8] Na 1602 metrů vysokou Sněžku včera dorazily stovky poutníků z Česka, Polska, ale i z Německa. (*Mladá fronta DNES*, 2008)
- [9] Její dílo je zastoupeno ve sbírkách v Česku, USA, Německu, Francii, Polsku a Japonsku. V současné době učí výtvarnou výchovu na waldorfské škole. (*Hospodářské noviny*, 2004)
- [10] Vždyť malé a střední firmy produkují 61 procent hrubého domácího produktu, čili všech hodnot, které se v hospodářství vytvoří. Zaměstnávají 62,2 procenta všech ekonomicky aktivních obyvatel Česka. (*Deník Bohemia*, 2007)
- [11] Studie zpracovaná poradenskou společností KPMG ukázala, že zákon bude mít příznivý dopad na ekonomický růst Česka. (*Hospodářské noviny*, 2008)

Třetím, ovšem podstatně méně výrazným zlomem byl rok 2016, kdy byla do databázi OSN zapsána oficiální anglická verze jednoslovného názvu České repub-

liky. V tomto období se toponyma už běžně užívá v obecných i politicky aktuálních kontextech (viz příklady č. 12 a 13), přičemž se stále nevyčerpává potenciál *Česka* při tvorbě názvů soutěží a projektů (příklady č. 14 a 15). Podstatné je použití názvu ve sportovních souvislostech, tentokrát už však nejen při prezentaci výsledků zápasů, ale i v popisech jednotlivých výkonů (příklad č. 16).

- [12] Poprvé od roku 2008 se loni v Česku snížil počet firemních konkurzů. (*E15*, 2016)
- [13] Svou roli hraje samozřejmě také to, že v Česku novináři moc uprechlíků ochotných mluvit do médií nenajdou a zahraniční redakce jsou podfinancovány. (*A2*, 2016)
- [14] Třetího ročníku akce Uklid'me Česko, uklid'me svět, která křísí akce Z a dobrovolné podzimní a jarní brigády z doby před listopadem 1989, se zúčastnilo okolo 65 000 brigádníků. (*Haló noviny*, 2016)
- [15] V Thajsku trhá televizní soutěž Pust' mě na to divácké rekordy. Pravidla jsou podobná jako třeba u Česko Slovensko má talent. (*Aha!*, 2017)
- [16] A pořad má chuť reprezentovat Česko. Skvělé šesté místo na EURO, atmosféra v týmu plus kvalita vlastního výkonu dodaly Ondřeji Zdráhalovi novou motivaci. (*Sport*, 2018)

4. Kolokační analýza

Výsledky kolokační analýzy jsou představovány a komentovány v rámci vymezených období. V případě, že analýza pracuje s výsledky metriky, které jsou nižší než stanovená mez, uvádíme danou hodnotu v závorce za kolokací.

4.1 Období 1990–1992

Kolokabilita lemmatu *Česko* je v poslední fázi existence Československa slabá, což souvisí s faktickou neexistencí samostatného českého státu. Výraznějším momentem pro uplatnění názvu byla tzv. pomlčková válka, během níž, jak už bylo zmíněno, vzniklo několik pravopisně kontroverzních variant názvů státu. Toto se projevilo i u jediného kolokátu, který tvoří s *Českem* sousloví o síle vyšší, než je stanovená mez (5); kolokace s tímto zvláštním tvarem – „slovensko“ (sic!) – se však v korpusu objevuje jen se symbolickou frekvencí. Jeho použití spíše poukazuje na rozkolísanost tehdejší pravopisné normy (viz příklad č. 17), vyloučit však nelze ani chybu při automatickém zpracování textů v korpusu.

- [17] Dusné léto přejde v horký politický podzim. Věřím, že pan Dubček je člověk dobrý a zodpovědný. Pokud má rád svoje Česko slovensko a je profesionál, odstoupí co nejdřív z funkce předsedy Federálního shromáždění. (*Lidové noviny*, 1991)

Tabulka 2: Kolokační analýza lemmatu Česko (období 1990–1992)

Lemma	Frekvence kolokace	logDice
slovensko	3	6,319

Co se týče dalších kolokátů, které zde uvádíme jen pro ilustraci, objevují se především politické termíny, jejichž frekvence souvýskytu s *Českem* není většinou příliš vysoká; tomu odpovídají i nízké hodnoty metriky logDice („ČSFR“ – 2,256, „transformace“ – 0,612, „federace“ – 0,182, „programový“ – 0,432). V těchto kontextech navíc *Česko* zřídka vystupuje jako samostatná jednotka; většinou je součástí spojení *Česko–Slovensko*, případně podobných struktur (viz příklady č. 18 a 19).

- [18] Poslanci jím žádají předsednictvo FS, aby vytvořilo komisi pro přípravu ústavního zákona o transformaci ČSFR do Česko – Slovenské Unie. (*Lidové noviny*, 1992)
- [19] Kroky vedoucí ke vzniku nového Česko – Slovenska bude podle svého včerejšího programového prohlášení připravovat Česko – Slovenský výbor. (*Mladá fronta DNES*, 1992)

4.2 Období 1993–1998

Jak už bylo zmíněno výše, toto období je poznamenáno spory o lingvistickou a historickou funkčnost zkoumaného pojmenování, což se projevilo ve skladbě kolokátů. Jejich vyšší počet ukazuje, že po rozpadu federace nabyl problém krátkého názvu pro Českou republiku na důležitosti (jak o tom koneckonců svědčí i kolokát „jednoslovný“). Objevují se expresivní výrazy („patvar“, „barbarismus“) a nacistické reminiscence („Tschechei“), argumentace v neprospěch názvu se opakuje i u kolokátů s nižší vazebnou silou (např. „slovakismus“ – 4,233, „novotvar“ – 3,906, „spisovný“ – 3,243; pro všechny viz příklady č. 20, 21 a 22). Na straně druhé se už začíná projevovat potenciál jednoslovného názvu v reportu sportovních výsledků (mezi nejsilnější kolokáty proniklo zatím pouze „faerský“; viz příklad č. 23). Pozoruhodná je také ortograficky svérázná práce s názvem původního státu, jehož minulost autoři některých textů (viz příklad č. 24) považují za organickou součást vývoje nové České republiky.

- [20] Čím dál víc mě rozčiluje používání patvaru „Česko“ a dozvěděl jsem se, že byl dokonce schválen příslušnou institucí. Podle mého názoru se lidem vnucuje výraz, kterým se mnozí cítí být dotčeni. (*Hospodářské noviny*, 1998)
- [21] Nezbyvá mi než zopakovat, že nevidím mezi názvy Česko a Tschechei souvislost a že se český termín vyskytoval daleko dříve, než Tschechei vypustil z úst Adolf Hitler. (*Hospodářské noviny*, 1997)

- [22] Česko je slovakismus, který do češtiny nepatří. Málokdo si uvědomuje, že na Slovensku se hromadně používá od roku 1918, už od vzniku ČSR. Vyjadřoval tam vždy touhu Slováků po samostatnosti. (*Lidové noviny*, 1998)
- [23] V historických análech již bude každopádně navždy napsáno, že Česko vyhrálo na Faerských ostrovech 1:0. (*Sport*, 1998)
- [24] V dějinách Česko(slovenska) to není první případ, kdy se ze strany původní odštěpila část a vytvořila stranu novou. (*Právo*, 1998)

Tabulka 3: Kolokační analýza lemmatu Česko (období 1993–1998)

Lemma	Frekvence kolokace	logDice
slovenska	17	6,708
jednoslovný	20	6,584
Tschechei	11	6,075
patvar	7	5,321
barbarismus	6	5,226
faerský	10	5,069

4.3 Období 1999–2003

Podobně jako v oblasti frekvence se i v případě kolokací toto období vyznačuje raketovým nárůstem, který byl vedle vstupu ČR do NATO (1999) způsoben i blížícím se vstupem Česka do EU (kolokáty „vstup“, „unie“ a „EU“; viz příklad č. 25) a jeho sportovními úspěchy (vítězství na ZOH v Naganu /1998/, tzv. hokejový zlatý hattrick v letech 1999–2001, Mistrovství Evropy ve fotbale /2000/ – viz příklady č. 26 a 27). Je pozoruhodné, že první příčku si v kolokační síle drží stále Slovensko, tentokrát ovšem už ne v souvislosti s nostalgickými vzpomínkami na společnou minulost, ale jako jeden ze středoevropských států, se kterým si Česko uchovává spřízněnost a s nímž má nadstandardní vztahy (viz příklady č. 28 a 29). Vedle těchto kontextů, v nichž je volba jednoslovného názvu dána paralelními názvy dalších států a snahou o prostorovou úspěšnost, se však už mezi kolokáty objevují i obecné ekonomicko-politické termíny („azyl“, „dovážet“), které ukazují na to, že se *Česko* postupně šíří i do dalších oblastí, kde jeho použití není přímo vynucováno kontextovými poměry (viz příklad č. 30).

- [25] A naše cesta do EU povede i přes Rakousko. Na tamní vnitropolitické scéně zatím jednoznačně podmiňuje vstup Česka do EU zastavením Temelína jen Haiderova Svobodná strana. (*Hospodářské noviny*, 1999)
- [26] K dokonalosti se snad nejvíc přibližují střetnutí národních týmů na velkých turnajích. Třeba soubor Česko – Kanada z nedávného semifinále mistrovství světa nebo ze semifinále na olympiádě v Naganu. (*Mladá fronta DNES*, 1999)

- [27] „Teď už se můžeme snad jen zlepšovat,“ ulevil si bezprostředně po zápase český trenér Karel Brückner. Jeho tým, který pro Česko získal na ME hráčů do 21 let stříbro, totiž včera vůbec nezvládl roli favorita. (*Lidové noviny*, 2000)
- [28] Vzájemná blízkost vedla k uzavření řady smluv, které měly vytvořit jakýsi nadstandard ve vztazích mezi samostatným Českem a Slovenskem. (*Respekt*, 2003)
- [29] Ministři dopravy Česka, Slovenska, Polska a Maďarska hodlají urychlit spojení Baltu s jihem Evropy. (*Hospodářské noviny*, 2003)
- [30] Podle nařízení Ústřední nákazové komise od úterka nemohou cestující ze zemí Evropské unie a Polska dovážet do Česka žádné potraviny živočišného původu. (*Lidové noviny*, 2001)

Tabulka 4: Kolokační analýza lemmatu Česko (období 1999–2003)

Lemma	Frekvence kolokace	logDice
Slovensko	2 757	7,058
vstup	2 415	6,602
Maďarsko	746	6,375
Nizozemsko	520	6,363
unie	2 210	6,349
EU	1 661	6,266
Finsko	477	6,202
Švédsko	568	6,159
Polsko	1 121	6,141
Rakousko	876	5,996
reprezentovat	408	5,696
Bělorusko	211	5,555

Lemma	Frekvence kolokace	logDice
Belgie	283	5,470
Kanada	374	5,408
Slovinsko	208	5,382
azyl	201	5,308
Dánsko	229	5,286
Rusko	823	5,267
přistoupení	121	5,220
Německo	1 111	5,209
ME	222	5,174
Bulharsko	191	5,163
dovážet	149	5,038

4.4 Období 2004–2008

V tomto období – vedle vstupu ČR do EU (kolokáty „vstup“, „unie“, „předsednictví“) – zásadním způsobem ovlivňuje použití jednoslovného názvu komerční sféra, především soutěž *Česko hledá SuperStar*, která dodala zažívajícímu se *Česku* další impuls (kolokáty „SuperStar“, „finalista“, „soutěž“; viz příklady č. 31 a 32). Název se začíná uplatňovat v charakteristice dobových politických témat (kolokáty „radar“, „základna“, „protiraketový“; viz příklad č. 33), upevňuje svou pozici ve sportu a mezi dalšími jednoslovnými názvy, a především se začíná užívat ve skutečně všednodenních zpravodajských kontextech (kolokáty „žít“, „existovat“,

Tabulka 5: Kolokační analýza lemmatu Česko (období 2004–2008)

Lemma	Frekvence kolokace	logDice
superstar	9 012	9,471
Slovensko	8 230	8,172
hledat	9 686	7,822
Polsko	4 661	7,618
radar	1 898	7,084
vstup	3 996	6,933
unie	4 007	6,841
finalista	1 332	6,691
Německo	3 511	6,534
EU	2 656	6,496
soutěž	7 923	6,245
Finsko	1 069	6,222
Rakousko	1 568	6,183
reprezentovat	1 107	6,138
základna	1 217	6,130
Maďarsko	1 177	6,128
zahraničí	2 175	6,101
Švédsko	1 062	6,071
evropský	5 122	6,037
USA	2 030	5,759
Nizozemsko	754	5,734
loni	2 300	5,715
cizinec	1 049	5,707
území	1 672	5,692
protiraketový	593	5,690
Švýcarsko	852	5,686
ročně	1 263	5,659
v	198 869	5,638
včetně	2 002	5,613
poprvé	2 354	5,609
Itálie	1 014	5,578
Brusel	802	5,562
přibývat	784	5,552
zastupovat	687	5,550
Rusko	1 357	5,537
přijet	1 836	5,502

Lemma	Frekvence kolokace	logDice
schengenský	504	5,481
zatím	3 976	5,452
země	4 573	5,444
podnikat	625	5,420
růst	1 921	5,419
Kanada	707	5,408
Evropa	2 343	5,385
dovážet	502	5,342
žít	2 229	5,337
prodávat	1 065	5,336
provozovat	748	5,320
obyvatel	2 101	5,305
dorazit	965	5,296
MS	713	5,266
žijící	591	5,231
existovat	1 399	5,210
pobyt	896	5,200
stále	2 951	5,153
hrozit	1359	5,147
Praha	5 848	5,142
legálně	436	5,114
mistrovství	1 370	5,101
mířit	724	5,085
rádio	538	5,075
působit	1 420	5,075
euro	890	5,075
zahraniční	1 187	5,073
Portugalsko	448	5,060
radarový	373	5,056
Irsko	451	5,051
do	32 662	5,031
celý	5 843	5,025
předsednictví	386	5,024
chřipka	505	5,020
turista	880	5,016
dosud	1 264	5,000

„chřipka“, předložky „v“ a „do“, které potvrzují fakt, že název už funguje jako plnohodnotné toponymum; viz příklady č. 34 a 35).

- [31] Dnes a zítra od 20 hodin vystoupí všichni finalisté soutěže Česko hledá SuperStar v pražské Sazka Areně. (*Metro*, 2004)
- [32] V pátek 18. července vystoupí v amfiteátru v Náměšti na Hané punkeři z Visacího zámku, slovenská skupina Desmod nebo finalista soutěže Česko hledá SuperStar David Spilka. (*Deníky Moravia*, 2008)
- [33] Téměř polovina občanů se podle průzkumu STEM přiklání k názoru, že případné umístění americké protiraketové základny v Česku neposílí bezpečnost země ani spolupráci se spojenci. (*Hospodářské noviny*, 2006)
- [34] Nejvíce HIV pozitivních v Česku žije v Praze, z cizinců jsou nejčastěji nakaženi Ukrajinci. (*Hospodářské noviny*, 2004)
- [35] V tomto ročním období trápí lidi běžné virózy, chřipka v Česku není. (*Lidové noviny*, 2004)

4.5 Období 2009–2012

V daném období se prohlubují trendy, které byly započaty přelomovým rokem 2004. Objevuje se *Česko Slovenská SuperStar*, jež posiluje postavení adjektiva „slovenský“ mezi kolokáty, a další soutěže, které většinou napodobují strukturu názvu úspěšného projektu televize Nova (kolokáty „talent“ a „koleda“; viz příklad č. 36). Výrazně přibývá kolokátů spjatých s ekonomikou, což souvisí s obdobím hospodářské krize, která v tomto období v Česku kulminuje (výrazy „krize“, „růst“, „klesnout“ nebo emotivnější „obdoba“; viz příklady č. 37, 38 a 39); exponuje se také politická tematika, většinou však doznívají kauzy z předešlého období (kolokát „radar“).

- [36] Tábor se podobně jako například Český Krumlov připojuje k akci Česko zpívá koledy. (*Mladá fronta DNES*, 2012)
- [37] Navíc nikdo neví, jak hluboce nakonec krize Česko zasáhne. (*Hospodářské noviny*, 2009)
- [38] Ceny nových aut klesly loni v Česku o devět procent. To je téměř nejvíce v celé Evropské unii. (*E15*, 2011)
- [39] Tak obrovský meziroční pokles prosincového exportu nemá v historii Česka obdoby, shodují se analytici. (*Hospodářské noviny*, 2009)

4.6 Období 2013–2015

Trendy z předešlých období pokračují i poté, co byl přímou volbou zvolen prezident Miloš Zeman. Objevují se další názvy komerčních akcí (kolokáty „akce“, „čist“ a „uklidit“; viz příklad č. 40), zdůrazňují se politické otázky (kolokát

Tabulka 6: Kolokační analýza lemmatu Česko (období 2009–2012)

Lemma	Frekvence kolokace	logDice
Slovensko	9 976	8,549
superstar	3 136	8,181
Polsko	3 074	7,137
talent	2 010	6,995
slovenský	3 059	6,692
koleda	869	6,230
reprezentovat	1 030	6,220
zahraničí	1 838	5,947
Německo	2 023	5,813
Rakousko	1 070	5,765
loni	2 255	5,751
Švédsko	744	5,742
zpívat	936	5,652
Maďarsko	750	5,650
Finsko	619	5,639
Rusko	1 280	5,550
dorazit	1 053	5,537
EU	1 206	5,453
v	174 869	5,453
finalista	474	5,431
území	1 307	5,424
show	730	5,408
radar	496	5,358

Lemma	Frekvence kolokace	logDice
prodávat	997	5,349
ročně	933	5,336
provozovat	679	5,335
celý	6 942	5,289
krize	1 014	5,279
klesnout	707	5,276
zastupovat	489	5,259
poprvé	1 769	5,254
chřipka	516	5,238
obdoba	408	5,227
cizinec	669	5,201
přibývat	544	5,199
dovážet	375	5,161
příjet	1 379	5,159
včetně	1 360	5,123
Hlas	319	5,091
země	3 494	5,082
Španělsko	520	5,074
Evropa	1 817	5,068
žít	1 778	5,062
zatím	2 966	5,059
Brusel	502	5,057
růst	1 407	5,032

„uprchlík“; viz příklad č. 41) a objevuje se již tradiční sestava ekonomických termínů (viz příklad č. 42). Nižší počet kolokací může souviset s kratším analyzovaným obdobím.

- [40] Na tuto sobotu se chystá ekologická akce Uklidíme Česko. Do celorepublikové akce občanského sdružení Ekosmák se v Brně a okolí mohou dobrovolníci zapojit na třiceti místech. (*Metro*, 2014)
- [41] Situaci dlouhodobě kritizují také české nevládní organizace, ČR za přístup k uprchlíkům pokáral i Vysoký komisař OSN pro lidská práva. Chovanec trvá na tom, že podmínky uprchlíků v Česku odpovídají standardu 21. století. (*Haló noviny*, 2015)
- [42] Umožní vyrábět i máslo s nižším obsahem tuku, které se v posledních letech v Česku nevyrábělo a dováželo se ze zahraničí. (*E15*, 2013)

Tabulka 7: Kolokační analýza lemmatu Česko (období 2013–2015)

Lemma	Frekvence kolokace	logDice
koleda	4 438	8,936
zpívat	4 711	8,193
Slovensko	6 437	8,060
Polsko	1 539	6,316
superstar	596	6,169
uklidit	571	6,034
reprezentovat	719	5,991
talent	692	5,708
zahraničí	1 396	5,678
Německo	1 565	5,547
Rakousko	728	5,407
Finsko	416	5,392
Maďarsko	520	5,388

Lemma	Frekvence kolokace	logDice
uprchlík	438	5,385
loni	1 581	5,328
Švédsko	454	5,318
akce	3 521	5,284
Švýcarsko	454	5,225
Z	321	5,204
dovážet	288	5,176
žijící	404	5,158
EU	891	5,155
přibývat	427	5,118
Kanada	422	5,108
ročně	709	5,106
číst	680	5,035

4.7 Období 2016–2018

Oproti předchozímu období se konstelace kolokátů, s nimiž se *Česko* pojí, zásadně neproměňuje; dochází k přesunu ekonomického zájmu do čínské oblasti (kolokáty „čínský“, „CEFC“; viz příklad č. 43) a objevují se bilanční spojení (např. kolokát „2017“, případně „2016“, který má hodnotu logDice 4,986; viz příklad č. 44). Kolokační analýza názvu tak může mapovat zahraničněpolitická a hospodářská témata, která v dané éře rezonují v médiích. V souvislosti s vývojem domácí ekonomiky, který se pojí s trhem práce a inflací, se objevují i takové kolokáty jako „mzda“ a „nezaměstnanost“ (logDice 4,882), viz příklad č. 45. Pokračuje pokles kolokační síly spojení *Česka* a „SuperStar“, kterou započalo již předešlé období, ale tvoření nových kolokací podle jeho vzoru je už zavedenou praxí (viz příklad č. 46). Své stabilně vysoké postavení si udržuje kolokát „Slovensko“, u nějž se kombinují téměř všechny faktory, které používání *Česka* v tuzemském tisku ustálily (další jednoslovný název, sportovní výsledky, česko-slovenské soutěžní projekty, ekonomická provázanost obou států apod.).

- [43] Expanzi čínského investora CEFC v Česku provází obsazování míst ve statutárních orgánech nakoupených firem. (*E15*, 2016)
- [44] V prvním čtvrtletí 2017 bylo v Česku prohlášeno 504 konkurzů firem, což bylo meziročně o 16 více. (*Hospodářské noviny*, 2017)
- [45] I v Česku rostou mzdy, je rekordně nízká nezaměstnanost a centrální banka varuje před přehříváním ekonomiky a zvyšuje sazby. (*Hospodářské noviny*, 2018)

[46] Velkolepým finálovým galavečerem vyvrcholila v Trutnově celostátní pěvecká soutěž s mezinárodní účastí Česko zpívá 2016. (*Haló noviny*, 2016)

Tabulka 8: Kolokační analýza lemmatu Česko (období 2016–2018)

Lemma	Frekvence kolokace	logDice
koleda	2 333	8,079
Slovensko	5 601	7,885
uklidit	1 627	7,619
zpívat	2 413	7,268
reprezentovat	808	6,217
Polsko	1 335	6,144
superstar	522	6,056
zahraničí	1 355	5,658
Německo	1 508	5,513
Maďarsko	538	5,489
Finsko	408	5,429

Lemma	Frekvence kolokace	logDice
Rakousko	663	5,309
loni	1 534	5,301
čínský	591	5,263
Švédsko	405	5,210
ročně	717	5,153
EU	853	5,118
CEFC	212	5,107
Švýcarsko	389	5,055
mzda	532	5,038
2017	308	5,003

5. Shrnutí

Na základě provedených analýz můžeme konstatovat, že *Česko* je v tuzemských médiích etablovaným jednoslovným označením pro naši zemi; objevuje se v široké škále ekonomických, politických i kulturních souvislostí. K zestupu názvu, který byl zprvu z různých důvodů odmítán, přispěly zřejmě tyto faktory:

- existence podobných jednoslovných pojmenování dalších států, především z oblasti střední Evropy, a následná stylisticky motivovaná potřeba zařazovat ČR do výčtů těchto států (v této souvislosti lze speciálně upozornit na roli, kterou v procesu sehrálo Slovensko a vstup ČR do NATO a EU);
- vliv stručného jazyka sportovních výsledků, který postupně ovlivnil i sportovní tisk jako takový (stabilním kolokátem *Česka* je „reprezentovat“);
- stěžejní vliv komerčních akcí a projektů, které jednak znovu propojily Česko a Slovensko, jednak podnítily trend tvorby podobných sousloví (např. s typickou strukturou „Česko dělá něco“, případně „XY Česko Slovensko“);
- užívání toponyma v oblasti zahraniční politiky naší země, odkud se název *Česko* rozšířil především do sféry ekonomické;
- generační obměna, která zastřela hitlerovské reminiscence a separatistické tendence Slováků, s nimiž jednoslovný název asociovaly třenic z období 90. let.

Jak už bylo naznačeno, výzkum užívání toponyma *Česko* může sloužit pro potřeby orientace ve stěžejních žurnalistických tématech dané doby; v této oblasti spatřujeme prostor pro spolupráci mezi lingvistikou a sociologií, politikou, moderní historií a dalšími humanitními vědami. Z hlediska obecnělingvistického lze také zkoumat, zdali stejné faktory, které stály za domestikací toponyma *Česko* (jazyková ekonomie, vliv showbusinessu, generační změny), způsobují jazykové změny i v širším měřítku.

Výzkum byl podpořen finančními prostředky z projektu Filozofické fakulty Ostravské univerzity SGS01/FF/2020–2021 *Reflexe jazykové a jazykovědné problematiky v nelingvistických textech*.

LITERATURA

- BOHÁČ, P. – KOLÁŘ, J. (1993): *Jména států a jejich územních částí = Names of states and their territorial parts*. Praha: Český úřad zeměměřický a katastrální.
- BĚLIČ, J. (1968): Čech – Česko? *Naše řeč*, 51, 5, s. 299–301.
- BŘEZINOVÁ, M. (2013): Může za Boston Česko, nebo Čečensko? Americký Twitter se učí zeměpis. *iDNES.cz*, 19. 4. 2013 [online]. <https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/americate-zamenili-cesko-za-cecensko.A130419_155356_zahranicni_brm> cit. 2021-02-16.
- CVRČEK, V. (2008): *Regulace jazyka a koncept minimální intervence*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- CVRČEK, V. (2019): Asociační (kolokační) míry. *Wiki – Český národní korpus* [online]. <https://wiki.korpus.cz/doku.php:pojmy:asociacni_miry> cit. 2020-12-08.
- Česko jako Czechia. Jednoslovné názvy přibudou v databázích OSN (2016). *iDNES.cz*, 14. 4. 2016 [online]. <https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/cesko-nazev-zaoralek-prazsky-hrad.A160414_193856_domaci_kha> cit. 2020-12-08.
- ČIŽMÁROVÁ, L. (1999): K peripetiím vývoje názvů našeho státu a postojů k nim od roku 1918 (Příspěvek k 80. výročí vzniku Československé republiky). *Naše řeč*, 82, 1, s. 1–15.
- ČIŽMÁROVÁ, L. (2016): *Jak se jmenuje naše vlast*. Praha: AV ČR.
- GRUŠA, J. (2009): *Česko – návod k použití*. Brno: Barrister & Principal.
- HASIL, J. (1999): Kauza „Česko“. In: J. Hasil (ed.), *Přednášky z XLII. běhu LŠSS*. Praha: FF UK, s. 7–30.
- HIRSCH, V. (2013): Pokus o analýzu odporu proti jednoslovnému názvu českého státu. *Klaudyán*, 10, 1–2, s. 1–12.
- HIRSCH, V. – HOROVÁ, E. (2011): *Občanská iniciativa Česko / Czechia* [online]. <<http://czechia-initiative.com/onas.html>> cit. 2020-12-22.
- Internetová jazyková příručka* [online] (2008–2020). Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. <<https://prirucka.ujc.cas.cz/>> cit. 2020-12-08.
- Kampaň ‚světové Česko‘ podpoří domácí cestovní ruch* (2020) [online]. <<https://www.czechtourism.cz/clanky/kampan-svetove-cesko-podpori-domaci-cestovni-ruc/>> cit. 2021-02-06.

- KÉZR, M. (2020): Basketbaloví průkopníci. Na reprezentačních dresech se objeví nápis Česko. *Sport*, 11. 9. 2020 [online]. <<https://www.sport.cz/ostatni/basketbal/clanek/1662515-basketbalovi-prukopnici-na-reprezentacnich-dresech-se-objevi-napis-cesko.html>> cit. 2021-02-06.
- KREJČÍ, P. (2007): Czechia: devadesát let po vzniku Československa, patnáct let po jeho rozpadu, ale i deset let po naganském triumfu. *Kladyán*, 4, 2, s. 51–58.
- KŘEN, M. – CVRČEK, V. – ČAPKA, T. – ČERMÁKOVÁ, A. – HNÁTKOVÁ, M. – CHLUMSKÁ, L. – JELÍNEK, T. – KOVÁŘÍKOVÁ, D. – PETKEVIČ, V. – PROCHÁZKA, P. – SKOUMALOVÁ, H. – ŠKRABAL, M. – TRUNEČEK, P. – VONDŘIČKA, P. – ZASINA, A. (2019): *Korpus SYN, verze 8 z 12. 12. 2019* [online]. Praha: Ústav Českého národního korpusu FF UK. <<http://www.korpus.cz>> cit. 2020-12-08.
- LANGEROVÁ, J. (2020): Příspěvky „In Czechia we don't say“ zařadí velký dosah, ale nefungují na každého. *Podnikatel*, 8. 9. 2020 [online] <<https://www.podnikatel.cz/clanky/prispevky-in-czechia-we-don-t-say-zaridi-velky-dosah-ale-nefunguji-na-kazdeho/>> cit. 2021-01-15.
- MÍSTECKÝ, M. – KOLENČÍKOVÁ, N. (2020): Hviezadne oko, zemský hlas. Kolokačná analýza tematických slov v Marine Andreja Sládkoviča. *Kultúra slova*, 54, 5, s. 257–274.
- OVČÁČEK, J. (2013): Neříkejme Czech Republic, ale Czechia, navrhl Zeman v Izraeli. *Novinky*, 7. 10. 2013 [online]. <<https://www.novinky.cz/zahranicni/blizky-a-stredni-vychod/clanek/nerikejme-czech-republic-ale-czechia-navrhl-zeman-v-izraeli-205510>> cit. 2020-12-08.
- STEIN, F. (2000): *Česko – Slovensko. Konflikt, roztržka, rozpad*. Praha: Academia.
- STONE, J. (2017): Britain is the most individualistic country in the EU, Europe-wide survey finds. *Independent*, 19. 12. 2017 [online]. <<https://www.independent.co.uk/news/uk/politics/brexit-britain-eurobarometer-individualism-solidarity-eu-politics-a8118581.html>> cit. 2020-12-08.
- ŠITLER, J. (2017): Czechia si to bude muset protpřpět. *Lidové noviny*, 1. 7. 2017 [online]. <<https://www.pressreader.com/czech-republic/lidove-noviny/20170701/281973197671948>> cit. 2021-02-04.
- ZASINA, A. (2017): i.p.m. *Wiki – Český národní korpus* [online]. <<https://wiki.korpus.cz/doku.php/pojmy:ipm>> cit. 2020-12-08.

Veronika Drkošová
vercavitkova@centrum.cz
Katedra českého jazyka
Filozofická fakulta
Ostravská univerzita
Reální 5
701 03 Ostrava

Michal Místecký
mmistecky@seznam.cz
Katedra českého jazyka
Filozofická fakulta
Ostravská univerzita
Reální 5
701 03 Ostrava